

Mr. sc. Rusmir Djedović

Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, Tuzla

NA KRILIMA DEMOKRATIJE: OSNIVANJE STRANKE DEMOKRATSKE AKCIJE NA OPĆINI GRAČANICA

ZBOG OPĆE POLITIČKE DEMOKRATIZACIJE I U Bosni i Hercegovini se tokom 1990. godine uvodi višepartijski sistem i dolazi do formiranja različitih političkih stranaka. Jedna od njih je i Stranka demokratske akcije (SDA) koja se formira tokom marta i maja te godine. Ubrzo se osnivaju i ogranci te stranke po svim općinama u Bosni i Hercegovini. Pripreme za organizovanje općinskog ogranka SDA na općini Gračanica se vrše tokom maja i juna 1990. godine. Inicijativni odbor od 15 članova osnovan je 30. juna, a Osnivačka skupština Stranke održana 25. jula. Tokom juna, jula i avgusta Izvršni odbor SDA Gračanice i rukovodstva dvadesetak mjesnih ogranka pokreću brojne političke i organizacione aktivnosti na ustrojavanju stranke. Od septembra 1990. uključuju se u predizbornoj kampanji za višestranačke izbore, koji su održani 18. novembra 1990. godine.

Ovaj rad najvećim dijelom nastao je na osnovu ličnog dnevnika autora i sačuvanih zapisnika sa mnogih sastanaka stranačkih organa koji su održani u tom periodu.

Političko organizovanje Bošnjaka – muslimana u Bosni i Hercegovini započinje u vrijeme austrougarske uprave, da bi se politički jače profiliralo između dva svjetska rata kroz Jugoslovensku muslimansku organizaciju (JMO). Od 1945. godine, u socijalističkom jednopartijskom sistemu pod komunističkim totalitarnim režimom, bilo kakvo drugačije političko organizovanje bilo je onemogućeno. Tako su pokreti *Mladih muslimana* sredinom XX. stoljeća (hajka, 1948. i 1949. godine) i tzv. “Islamskih fundamentalista”, osamdesetih godina (suđenje 1983. godine), proglašeni ilegalnim, a njihovi sudionici proganjani i strogo sudski kažnjavani.¹

Međutim, krajem osamdesetih godina 20. stoljeća Savez komunista Srbije prerasta u nacionalističku političku organizaciju² i ubrzo preuzima vlast u svim save-

1 Zanimljivo je da još 1986. godine, ideju koja se pojavila u Zenici o formiranju Nove komunističke partije, vlast suzbija i pokretača ekspresno sudski kažnjava.

2 O pojavi brze metamorfoze Saveza komunista u

znim jugoslavenskim institucijama (JNA, SKJ, Predsjedništvu, SDB-u, KOS-u, diplomatiji...), i sve njihove potencijale stavlja u funkciju nacionalističkih i hegemonističkih velikosrpskih planova. Kao jedna vrsta odgovora, u zapadnim se republikama (Sloveniji i Hrvatskoj), tokom 1989. i početkom 1990. godine formiraju sasvim nove političke partije, koje pobjeđuju na prvim izborima i intenzivno rade na stvaranju samostalnih država. Prvi slobodni izbori održavaju se u proljeće 1990. godine, prvo u Sloveniji i Hrvatskoj, zatim u jesen iste godine u Bosni i Hercegovini i Ma-

---

nacionalističku partiju, krajem osamdesetih godina, dr. Vladimir Goati je početkom 1991. godine zapisao sljedeće: "U svakom slučaju iznenađuje brzina kojom su komunističke partije u jugoslavenskim republikama postale zastupnici interesa vlastite nacije umesto radničke klase. Deo objašnjenja za to leži u iznenadnom krah u zemlje "realnog socijalizma" 1989., zbog koga su komunističke partije napustile svoj politički projekt i našle se u situaciji "programskog vakuuma". Programska praznina nije (ili nije u potpunosti) popunjena usvajanjem instituta i vrednosti pluralističke demokratije i liberalizma (građanin, slobodni izbori, podela vlasti, svojina, preduzetništvo), već vrednostima i idejama nacionalne ideologije. Zaokret komunista ka nacionalizmu olakšan je okolnošću što su komunizam i nacionalizam kolektivističke ideologije, pa je zato rastojanje između njih "kraće" nego između komunizma i demokratije i liberalizma, koji počivaju na individuumu." (Slobodni izbori u Jugoslaviji (I), *Oslobodjenje*, 07. 04. 1991. godine, str. 5.) Jaki nacionalni pokreti unutar SK preuzimaju tu političku organizaciju u Srbiji 1987. godine (pod vodstvom Slobodana Miloševića), zatim Vojvodine i Kosova (malobrojna srpska zajednica, dok većinsku albansku marginaliziraju) i Crnoj Gori 1988. godine i sve navedene organizacije postaju politički predvodnici velikosrpskog nacionalizma i hegemonizma. Takva metamorfoza komunista u nacionaliste dogodila se u svim pravoslavnim zemljama, najviše zbog prirodne kompatibilnosti komunističkog i pravoslavnog kolektivizma. U Sloveniji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, gdje većinsko članstvo tamošnjih komunističkih organizacija ne čine Srbi, dolazi do laganog prerastanja u političke stranke koje postepeno preuzimaju i neke demokratske elemente. U kompaktno srpskim sredinama Hrvatske i Bosne i Hercegovine SK ili nestaje ili marginaliziran dobija nacionalno obilježje.

kedoniji, i konačno u decembru u Srbiji i Crnoj Gori.

Bosnu i Hercegovinu u to vrijeme zahvataju nacionalistički i hegemonistički državni projekti, prvo sa istoka, pa onda i sa zapada, u koje se uključuje značajan dio bosanskohercegovačkih Srba i Hrvata. Bošnjaci – muslimani, bez kontinuiteta političkog organizovanja, dolaze u vrlo težak društveno-politički položaj, bez vizije svog djelovanja u nadolazećim vrlo složenim historijskim prilikama.³

Složena i izuzetno značajna problematika višepartijskog političkog organizovanja u to vrijeme, naročito na lokalnom i regionalnom nivou, do sada nije gotovo nikako bila predmet ozbiljnijih istraživanja. Izuzetak je nekoliko manjih radova za sjevernu i sjeveroistočnu Bosnu i Hercegovinu gdje je ponešto do sada i urađeno.⁴

***

Najozbiljniji društveno-politički pokret za organizovanje Bošnjaka – muslimana se javlja u martu 1990. godine, kroz pripreme za osnivanje Stranke demokratske akcije u Sarajevu.⁵ Glavnu snagu u ostvarivanju ovog političkog pokreta čine ljudi vjerskog miljea, te širok krug slobodoumni intelektualaca i poduzetnika, od kojih su neki, u jednopartijskom komunističkom sistemu bili hapšeni i proganjani. Iako je Inicijativni odbor osnivanje SDA najavljivao za 27. mart, Osnivačka skupština Stranke, poslije dva mjeseca priprema,

---

3 Usamljen je i neuspješan pokušaj jednog broja Bošnjaka – muslimana da početkom 1990. godine formiraju JMO u Sloveniji (Kopru), gdje su u to vrijeme živjeli i radili.

4 Za Tuzlu: Dževad Pašić, *Zemlja između istoka i zapada*. Tuzla, Bosnia ars, Tuzla, 1996.; za Gračanicu, Omer Hamzić, Rezultati izbora 1990. na području opštine Gračanica, *Gračanički glasnik* 4, novembar 1997., Monos, Gračanica a koliko mi je poznato, o razvoju SDA obimnije istraživanje sprovodi Osman Brka iz Tešnja.

5 Istina, ovaj pokret zahvata i najveći dio Bošnjaka-muslimana, koji žive i izvan Bosne i Hercegovine (Hrvatska, Sandžak, Slovenija, pa i Kosovo).

održana je 26. maja 1990. godine. Tokom narednih mjeseci, aktivisti Stranke intenzivno su radili na pripremama i osnivanju općinskih i mjesnih ogranaka SDA po cijeloj Bosni i Hercegovini, pa i drugim jugoslavenskim republikama.

U isto vrijeme, u periodu juni-oktobar 1990. godine, formiraju se i ostale političke stranke na nivou općina, a reorganizira se i Savez komunista, u funkciji izlaska na prve slobodne višepartijske izbore od 1945. godine, koji su se održali 18. novembra iste godine. Radi se o sljedećim partijama: Savez socijalističke omladine – Demokratski savez (SSO-DS), Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) za Bosnu i Hercegovinu, Savez reformskih snaga Jugoslavije, Srpska demokratska stranka (SDS), Savez komunista – Stranka demokratskih promjena (SK-SDP), Socijalistički savez radnog naroda – Demokratski socijalistički savez (SSRN-DSS) i, naposljetku, Muslimanska bošnjačka organizacija (MBO).

***

Prema sjećanjima prvih aktivista za osnivanje Stranke demokratske akcije na području općine Gračanica, najranije aktivnosti na tom planu su se dogodile tokom mjeseca maja 1990. godine, kada su u Gračanicu došli prvi pisani materijali o formiranju jedne takve političke organizacije na nivou općine. Ti materijali došli su preko Tešnja i tamošnje jake političke grupe, koja je imala značajnu ulogu pri formiranju SDA Bosne i Hercegovine. Ta tzv. tešanjaska grupa odigrala je naročito važnu ulogu pri osnivanju općinskih organizacija SDA u sjevernoj Bosni. Spomenute stranačke materijale u Gračanicu su donijeli Senad Hodžić⁶ i Irfan Ljevaković. Njihovu

distribuciju u Miričini, već početkom juna, obavio je aktivista Hamdija Mujačić.⁷

U periodu maj – juli 1990. godine inicijativa za formiranje Stranke snažno je prihvaćena od značajnog broja ljudi u Gračanici i okolini, koji su već imali izgrađenu svijest o potrebi političkog artikuliranja interesa Bošnjaka – muslimana u nadolazećem višepartijskom sistemu. Radilo se, ustvari, o dvije široke skupine ljudi:

- ♦ prvu skupinu činili su pojedinci iz tzv. vjerskog miljea, modernijih društveno-političkih shvatanja u odnosu na ono što je nudila Islamska zajednica, odnosno ono što su joj prilike omogućavale da ponudi. Posebno treba istaći već prilično sazrelu grupu, okupljenu oko izgradnje Islamskog centra na mjestu Šarene džamije (Odbor za izgradnju džamije);
- ♦ drugu skupinu činio je, ustvari, širi krug ljudi mlađe generacije, koji su tokom osamdesetih godina pojedinačno sazrijevali u okvirima svog djelovanja, a nisu bili ukomponirani u tadašnji lokalni statusno-familijarni politički milje i kadrovsku nomenklaturu jedine partije – Saveza komunista. Članovi ove grupe dolazili su iz reda visokobrazovanih intelektualaca, sa dovoljno izraženom neovisnošću od postojećeg sistema, zatim iz sitnog privatnog biznisa, koji su se razvijali sopstvenom sposobnošću i svojom privatnom inicijativom na tržištu, te iz raznolikog kruga ljudi koji su osnovna saznanja o demokraciji otkrili radeći duže ili kraće vrijeme u zapadnim zemljama (tada se to zvalo: na privremenom radu u inostranstvu).

6 Senad Hodžić je bio jedan od značajnijih aktivista pri formiranju SDA u sjevernoj Bosni, kasnije republički poslanik u Sarajevu i načelnik Centra službe bezbjednosti regije Doboje. Ubrzo je pod sumnjivim okolnostima poginuo u saobraćajnoj nesreći.

7 Zahvaljujući kontaktu sa akademikom Muhamedom Filipovićem, tada zaduženim za ljudska prava pri Republičkoj skupštini (u vezi problema pri dobijanju dokumentacije za izgradnju džamije u Donjoj Miričini), H. Mujačić je 30. maja u Sarajevu preuzeo 200 pristupnica i drugog materijala.

Grupa aktivista SDA Gračanica, u ljeto 1990., ispred Osnovne škole u Donjoj Orahovici, u sredini Adilbeg Zulfikarpašić i desno od njega dr. Salih Burek

Mjesto sastajanja pojedinaca iz opisanog društveno-političkog miljea Gračanice bila je Bosanska kahvana u središtu Gračanice, u kojoj su se i do tada okupljali ljudi tradicionalnijih shvatanja, okrenuti vjeri. Krajem mjeseca maja ili početkom juna 1990. godine,⁸ u toj kahvani je održan prvi neformalan sastanak na kojem se počelo otvorenije govoriti o političkom organizovanju na nivou općine Gračanica i pokretanju inicijative za osnivanje Stranke demokratske akcije (SDA). Ovom sastanku prisustvovali su: Mustafa Tinjić, poduzetnik (koji je otvorio i vodio skup), Vehid Delić, zv. Hodža (vlasnik kahvane), zatim Ejub Hodžić, Husein Serhatlić, Smajo ef. Mustafić, Tarik Rešidbegović, Ahmed Spahić, Jakub Muftić, Dževdo Muftić, Sejo ef. Husić, Alija ef. Zaketović i možda još po-

⁸ Nažalost, nemam dokumenat iz kojeg bi se vidio tačan datum održavanja ovog skupa. Nisam mogao utvrditi je li taj sastanak održan prije ili odmah poslije Osnivačke skupštine SDA, 26. 5. 1990. godine.

neko. Pripreme za osnivanje SDA u Gračanici (kao i u drugim mjestima) ubrzane su poslije Osnivačke skupštine Stranke, koja je održana 26. maja 1990. godine u Sarajevu. Toj je skupštini prisustvovalo više aktivista iz Gračanice, među kojima su bili i Mustafa Tinjić, Ahmet Šelo, Sejdo Šabić, Enes Terzić, Ahmed Spahić, Vehid Delić, Zikrija Ahmedbegović, itd.

Razgovori o osnivanju SDA u Gračanici nastavljani su na drugom po redu sastanku, koji je održan 10. juna, opet u spomenutoj Bosanskoj kahvani. I ovaj sastanak otvorio je i vodio Mustafa Tinjić.⁹ Pored ranije navedenih, sastanku su ovoga puta prisustvovali: Muharem Salihbašić, Mustafa Helić, Hamdija Džambo, Senad Osmanhodžić, Fadil Buljubašić, Muharem Kopačić, Sead Rešidbegović, Velid Harčin, Hazim Vikalo, Kadrija Serhatlić i Enes Terzić.¹⁰ Pošto

⁹ To se vidi iz zapisnika sa tog sastanka, koji je vodio Husein Serhatlić (broj 2/90).

¹⁰ Zapisnik sa sastanka od 10. 6. 1990. godine, broj

je pročitana Programska deklaracija SDA, između ostalih, uzeo je riječ i Fadil Buljubašić (novinar), koji je rekao da *“slobodno i bez bojazni treba pristupiti punoj aktivnosti u formiranju ogranka SDA u Gračanici i da treba pripremiti program o daljem radu ovog ogranka”*.¹¹

Čekalo se, međutim, i na odluku Ustavnog suda u vezi sa Zakonom o zabrani političkog organizovanja sa nacionalnim i religioznim predznakom, kojeg je Republička skupština donijela u februaru 1990. godine. Pošto je Ustavni sud Bosne i Hercegovine navedeni zakon, napokon, proglasio neustavnim, Stranka demokratske akcije, registrirana je 13. juna 1990., nakon čega se moglo prići osnivanju općinskih organizacija.

Tokom mjeseca juna iskazuje se sve veći interes naroda Gračanice i okoline za osnivanje SDA¹² pa su krajem mjeseca sazreli uslovi za formiranje prvog organizacionog jezgra te stranke u Gračanici. Tome su puno doprinijeli masovni skupovi aktivista i simpatizera SDA pri održavanju osnivačkih skupština pojedinih općinskih ogrankova širom Bosne i Hercegovine. Dodatni podsticaj bržem formiranju inicijativnog odbora za osnivanje Stranke u Gračanici bilo je održavanje osnivačke skupštine SDA u Tešnju (24. ili 26. juna), pod čijim se utjecajem nalazila sjeverna Bosna. Skupu u Tešnju je prisustvovao i veći broj aktivista i zainteresovanih ljudi iz Gračanice.¹³ Krajem juna završene su

sve pripreme za izbor i formalnu ferifikaciju Inicijativnog odbora za osnivanje SDA za općinu Gračanica. Javni skup tim povodom održan je 30. juna 1990. godine (sa početkom u 11.15 sati), u prepunoj sali za sjednice novog Doma kulture u Gračanici (današnji Bosanski kulturni centar). Skupu je prisustvovalo oko 60-70 aktivista i simpatizera SDA, a osnovne tačke dnevnog reda su bile: formiranje Inicijativnog odbora za osnivanje SDA Gračanica i pripreme za održavanje Osnivačke skupštine Gradskog odbora SDA Gračanica.

Skup je otvorio Vehid Delić, a zatim dao riječ Ahmetu Šeli, koji je nastavio vođenje skupa do njegovog zaključenja. Tokom sastanka mogle su se čuti različite diskusije, ali je, kako stoji u zapisniku, *“gospodin Ahmet Šelo diskusiju usmjerio drugim tokom, dajući akcenat na modernizaciju i ekonomsku poentu, kao i razvoj naše zemlje i uključivanje, ne samo u evropske, nego i u svjetske procese...”*¹⁴ Zanimljivo je bilo izlaganje Hamdije Mujačića iz Miričine, koji je obavijestio prisutne da je u Miričini već osnovan Inicijativni odbor SDA, sa preko dvadesetak članova, te da u tom selu ima mnogo više članova i simpatizera.

Nakon diskusije koja je trajala oko sat vremena, izabran je Inicijativni odbor za pripremu i sazivanje Osnivačke skupštine SDA Gračanica u sljedećem sastavu:

- Hazim Vikalo, dipl. ing. elektrotehnike,
- Tarik Rešidbegović, ing. telekomunikacija,
- Ejub Hodžić, ekonomista,
- Jakub Muftić, dipl. ekonomista,
- Ahmet Šelo, poduzetnik, dipl. ing. tehnologije,
- Mustafa Tinjić, poduzetnik,
- Rusmir Djedović, prof. geografije,
- Vehid Delić, poduzetnik,
- Husein Serhatlić, pravni tehn.,

2/90., strana 1 i 2.

11 Zapisnik, broj 2/90, strana 2.

12 Još 8. juna je u Miričini formiran Inicijativni odbor SDA, sa 11 članova, da bi na sastancima 18. i 27. juna bio proširen na 18 pa 30 članova (zapisnici broj 1, 2 i 3/90, od navedenih datuma)

13 Među njima su bili: Ejub Hodžić, prof. Taib Nurikić, Tarik Rešidbegović, Vehid Delić, Ahmed Spahić, Reuf Mulabećirović, Husein Serhatlić, Mehmed Ahmedbegović, Smajo ef. Mustafić, Taib Šabić, Ismet Rešidbegović, Muharem Kopačić, Alija Šabić, zatim braća Fadil i Osman Alihodžić iz Donje Orahovice, itd.

14 Zapisnik sa sastanka od 30. 6. 1990. godine, broj 3/90., strana 2., vodio Husein Serhatlić.

- Sead Rešidbegović, dipl. ing. arhitekture,
- Smajo ef. Mustafić, džematski imam,
- Abdulkadir Šišić, ljekar spec.,
- Velid Harčin, dipl. pravnik,
- Sejdo Šabić, poduzetnik,
- Tajib Šabić, penzioner,
- Omer Čamdžić, mašinovođa.¹⁵

Sastancima Inicijativnog odbora u tom periodu prisustvovao je i Ahmed Spahić, privatni poduzetnik, a od 2. jula i Kemal Helić, prof. biologije.

Glavni pravci djelovanja novoformiranog Inicijativnog odbora bili su: pripreme za održavanje Osnivačke skupštine, te promidžba ciljeva Stranke i njeno omasovljenje.

Pored aktivista koji su učestvovali na dva spomenuta pripremna sastanka i onih koji su izabrani u Inicijativni odbor, na stranačkom skupu, održanom 30. juna 1990., prema dostupnoj dokumentaciji, Stranci su pristupili sljedeći građani: Mehmed Ahmedbegović, Bahrija Ahmetašević, Mehmed Đulić, Osman Đulić, Sezahija Dervišefendić, Zakir Dervišefendić, Muhamed Halilović, Rabija Helić, Mirsad Čamdžić, Vedad Đonlić, Irfan Izeroski, Selvin Kamarić, Jusuf Konjić, Edina Rešidbegović, Ismet Rešidbegović, Ahmet Salihbašić, Almir Salihefendić, Mirsad Subašić, Nedžad Moralić, Hajrudin Osmanbegović, Fahrudin Osmanbegović, Ibrahim Šerbečić, Jakub Šabić. Koliko je poznato, tom sastanku su iz okoline Gračanice prisustvovali Hamdija Mujačić i Irđin Kovačević a još nekoliko aktivista iz Miričine, te Rahman Spahić iz Piskavice.

Odmah poslije završetka spomenutog sastanka, izvršeno je konstituisanje novoformiranog Inicijativnog odbora SDA Gračanica. Funkcija predsjednika povjerenja je Ahmetu Šeli, funkcija sekretara Velidu Harčinu, tehničkog sekretara Huseinu Serhatliću i blagajnika Smaji ef. Mustafi-

ću (uz saradnju i konsultacije sa Tajibom Šabićem).¹⁶

Inicijativni odbor za osnivanje gradskog (u stvari općinskog) ogranka SDA Gračanica tokom sljedećeg perioda osmišljavao je i usmjeravao sve političke i organizacione aktivnosti u ukupnom razvoju stranke. Najviše se radilo na pridobivanju pristalica, potpisivanju pristupnica stranci i omasovljenja članstva.¹⁷

Do Osnivačke skupštine Stranke, krajem jula 1990. godine, Inicijativni odbor je održao deset redovnih sastanaka, jedan zajednički sa Inicijativnim odborom za osnivanje SDA u ogranku Miričina, te više radnih sastanaka tematskih grupa. Pomogao je u osnivanju desetak inicijativnih odbora u seoskim naseljima na općini, uputio delegacije na više osnivačkih skupština u susjednim općinama i vršio brojne druge političke i organizacione aktivnosti.

U skladu sa odlukama sa osnivačkog skupa, održanog 30. juna, aktivnosti Inicijativnog odbora odvijale su se u dva pravca: omasovljenje Stranke i pripreme za održavanje Osnivačke skupštine. Ti zadaci konkretizovani su već na prvom sastanku, održanom 2. jula (u prostorijama Bosaurske kahvane, od 20.00 do 22.00 sata). U prvom planu bilo je omasovljavanje i propaganda stranačkih ciljeva, te prikupljanje

16 Zapisnik sa sastanka broj 3/90, strana 3.

17 Prema očuvanoj dokumentaciji, tih dana Stranci su pristupili: Zikrija Ahmedbegović, Hikmet Dervišefendić, Rešad Dervišefendić, Abdurahman Cviko, Amer Cviko, Osman Helić, Izet Sulejmanović, Devleta Kujundžić, Čazim Kurtović, Fahrudin Kurtović, Mustafa Jahić, Edhem Imamović Mehmed Ibrić, Emira Halilović, Haris Kešetović, Senad Kešetović, Mujo Klobodanović, Mirsad Kuduzović (članska karta nepodignuta iz arhive Stranke), Mustafa Mehičić, Bahrija i Hasija Mulajusufović, Zineta Osmanbegović, Avdo Osmanhodžić, Hazim Trepanić, Ajka Serhatlić, Izet Sulejmanović, Hava Šerbedžić. Bilo je zasigurno još mnogo simpatizera i drugih pojedinaca s područja općine Gračanica, koji su tokom juna i početkom jula pristupili Stranci i to na raznim skupovima SDA po drugim gradovima ili su se u njima našli na privremenom boravku.

15 Zapisnik sa sastanka, broj 3/90, strana 2.

Detalj sa centralnog skupa SDA u Gračanici, u jesen 1990. godine

finansijskih sredstava za materijalno jačanje Stranke. Odabrana je grupa od desetak aktivista sa zadatkom da propagira Stranku i pridobiva nove pristalice na terenu, po pojedinim naseljima. Prvi pripremni sastanak ova grupa aktivista održala je već 6. jula, sljedeći 12. jula itd. Već na prvom sastanku otvoreni su i neki tehnički problemi (prostorije, zaposleni radnik, telefon...). Radi što efikasnijeg rada na terenu, odlučeno je da se nabavi 10.000 pristupnica i 500 programskih deklaracija Stranke.¹⁸

18 Početkom jula (2.–8.) samo u Gračanici pristupnicu Stranci potpisalo je dosta građana. Između ostalih: Hasan Mehinbašić (2. juna), Osman Ahmetađić, Nedžad Avdić, Izet Nasić, Fadil i Hajrija Beganović, Fahrudin Beganović, Nihad Jukan, Suad Kozarić, Hasiba Kamarić, Mersija Kamarić, Mehmedalija Kamarić, Ibro Letić, Hilmija Čajić, Ahmet Đulić, Mustafa Mulahuseinović (svi 3. juna), Omer Helić, Omer Spahić, Fatima Spahić, Ibrahim Džikić, Ekrem Fazlić, Bejtović, Samir Kurtović, Hasan, Džemila, Amin i Amina Moralić, Kemal i Šemsa Osmanbegović (svi između 5. i 8. juna). Samo 9. jula, u Stranku su pristupili: Dževad Đuvić, Hašima Đuvić, Sajda Delić, Esma Čajić, Safet Gopo, Mesud Husanović, Mina Husanović,

Vrlo važna je i odluka o plasiranju informacije o osnivanju Inicijativnog odbora SDA na Radio Gračanica – u utorak 3. jula, oko 17.00 h, na ovom radiju je emitovana vijest o osnivanju Inicijativnog odbora SDA Gračanici, a također je prenesena i čestitka SDA Gračanica u povodu nastupajućeg blagdana Kurban-Bajrama.¹⁹

Delegacija Inicijativnog odbora iz Gračanice (T. Rešidbegović, H. Vikalo, V. Delić i R. Djedović), je 5. jula prisustvovala promociji stranke i osnivačkoj skupštini Gradskog odbora SDA grada Sarajeva, koji je održan pred brojnim članstvom i simpatizerima stranke u dvorani Zetra. Na skup je organizovano došlo preko 30 Gračanlija. Veći broj članova je bio i iz Piskavice.²⁰ Inače, do 5. jula je bilo održano jedanaest osnivačkih skupština općinskih ogranaka SDA u Bosni i Hercegovini i jedna u Zagrebu.

***

Tradicionalno jake veze Gračanice i zajednice Bošnjaka koji žive i rade u Zagrebu, a posebno značajna “kolonija” Gračanlija u Zagrebu, omogućile su posjetu nekoliko aktivista SDA iz toga grada gračaničkom odboru. Posjeta je upriličena 7. jula 1990. godine i predstavljala svoje-

Nihad Husanović, Avdo Hodžić, Salko Hodžić, Vahid Hadžihasanović, Suada Husanović, Ago Helić, Rabija Helić, Aida Husanović, Azra Jukan, Ibrahim Jukan, Suljo Spahić, Fatima Spahić, Ahmed Kopačić, Asif Junuzović, Aiša Junuzović, Safida Junuzović, Damir Ibrahimović, Ismeta Ibrahimović, Salih ef. Begović, Mustafa Begović, Zumra, Zekija i Zejneba Begović, Rizo Begić, Meho Kulenović, Fata Kulenović, Sabit Korić, Nisveta Korić, Remzija Kopačić, Ahmed Kopačić, Safet Mujić, Sulejman Mustajbašić, Nedžad Sarač (inače iz Sarajeva) i dr.

19 Koliko je autoru ovog rada poznato, vijest o osnivanju Inicijativnog odbora SDA Gračanica pojavila se i u nekim dnevnim novinama u Sarajevu. Čak je u jednim od njih naveden i poimenični spisak članova Inicijativnog odbora SDA, izabranih 30 juna.

20 Između ostalih: Rahman Spahić, Mustafa Spahić, Ramiz Spahić, Bajro Hrvić, ljudi koji su ubrzo organizirali formiranje Inicijativnog odbora i održavanje Osnivačke skupštine SDA u Piskavici.

vrсну pomoć na ubrzanju aktivnosti u razvoju stranke u Gračanici. Toga dana, na drugom sastanku Inicijativnog odbora SDA Gračanica (u prostorijama Bosanske kahvane, od 17.00 do 20.00 h), bili su prisutni: Salim Šabić, potpredsjednik SDA, porijeklom Gračanlija, uspješan poduzetnik, dugogodišnji predsjednik Odbora za izgradnju zagrebačke džamije i istaknuti društveni radnik, zatim dr. Šemso Tanković, predsjednik SDA grada Zagreba i profesor Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te Redžepagić, rodnom iz Tuzle, dugogodišnji društveni radnik bošnjačkomuslimanske zajednice u Zagrebu.

Na ovom sastanku, predsjednik Odbora Ahmet Šelo upoznao je goste iz Zagreba sa osnovnim informacijama o nastanku i razvoju SDA Gračanice, kao i sa nekim problemima sa kojima se Odbor susreće u svom radu. Zatim su govorili gosti iz Zagreba (Šabić, Tanković, Redžepagić), uglavnom na temu programskih ciljeva stranke i problematike njenog organizovanja i rada. Najvažnija odluka na ovom sastanku bila je da se Osnivačka skupština SDA Gračanica održi krajem mjeseca jula. Obećano je (od strane Salima Šabića) da će na taj skup doći i prvi ljudi stranke, predsjednik Alija Izetbegović i Adil Zulfikarpašić.²¹

***

Sredina mjeseca jula 1990. godine je bila obilježena intenzivnim radom organa i aktivista stranke na najvažnijem zadatku u to vrijeme, tj. daljnjem omasovljenju SDA. Na trećoj sjednici Inicijativnog odbora dosta se govorilo o problemima omasovljenja stranke. Podijeljeni su konkretni zadaci za naredni period, naročito

21 Kao radni termin održavanja osnivačke skupštine u Gračanici je spominjana srijeda, 25. jula. Valja spomenuti da je već sutradan, 8. jula, Inicijativni odbor nastavio sa svojim redovnim aktivnostima – tako je više članova Odbora i Stranke iz Gračanice prisustvovalo osnivačkoj skupštini SDA u Brčkom, 8. jula, inače sedamnaestoj po redu osnivačkoj skupštini općinskih ogranaka SDA (dan prije bila je u Banja Luci).

u ograncima Miričina i Džakule.²² Od svih seoskih ogranaka, u Miričini je prvo formiran Inicijativni odbor SDA, čak još 8. juna, kada je na spisku već imala oko 200 članova stranke. Ova mjesna zajednica je važila istovremeno i za jako uporište režima, odnosno Saveza komunista kao vladajuće partije, te je upravo iz tih razloga, 10. jula, održan poseban zajednički sastanak grupe članova Inicijativnog odbora na nivou općine sa proširenim Inicijativnim mjesnim odborom SDA Miričina.²³ Ovaj skup je imao za cilj da pomaganje u daljem radu ogranka, naročito na njegovom učvršćenju i omasovljavanju (širenje na Gornju i Srednju Miričinu, Rašljevu, pa i Berkovicu), te na pripremi osnivačke skupštine ogranka. Istaknut je i problem u vezi sa ponašanjem nekih pripadnika stanice milicije Bosansko Petrovo Selo (koja je tada bila nadležna i za Miričinu, Rašljevu, Donju i Gornju Orahovicu), koji su ispitivali članove Stranke i bili im oduzeli neke materijale.

U Džakulama je u petak, 13. jula, grupa članova Inicijativnog gradskog odbora prisustvovala sastanku na kome je оформljen Inicijativni mjesni odbor od 5-6 članova. Do tada su Stranci pristupila 92 člana iz Džakula, Trnovaca i Buka.

Isto več (13. jula) održan je četvrti sastanak Inicijativnog gradskog odbora, na kojem su podneseni izvještaji o posjetama istaknutih stranačkih aktivista Miričini i Džakulama. Dogovoreno je da se nastavi i intenzivira rad na omasovljenju stranke na terenu, a određene su i grupe aktivi-

22 Održan 9. jula od 20 do 22 h, sastanak je vodio predsjednik Ahmet Šelo.

23 Sastanak je održan od 19 do 21 h u Domu kulture Miričina. Sastanku je prisustvovalo blizu pedeset aktivista stranke iz Miričine. Od članova Inicijativnog odbora iz Gračanice, sastanku su prisustvovali: T. Rešidbegović, H. Vikalo, R. Djedović, V. Delić, A. Šišić, H. Serhatlić, te Fadil Buljubašić, zadužen za informisanje u Stranci. U dotadašnjem radu na razvoju stranke u Miričini, posebno su se isticali: H. Mujačić, I. Kovačević, Mirsad Štilić, M. Kurtović, M. Mujačić...

sta za posjete Piskavici, Donjoj Orahovici i Malešićima. Takođe je odlučeno da se povodom incidenta, koji je prouzrokovala patrola milicije svojom intervencijom u Miričini, upute protesti Stanici javne bezbjednosti i Skupštini opštine Gračanica.

Sutradan, 14. jula (subota), održan je stranački skup u Domu kulture u Piskavici, na kojem je formiran Inicijativni mjesni odbor SDA. Prisustvovalo je blizu 100 ljudi, dok je broj potpisanih pristupnica u tom selu već bio iznad stotinu. U nedjelju (15. jula) zadužene grupe aktivista - članova Inicijativnog odbora iz Gračanice obavile razgovor sa većim brojem već učlanjenih i simpatizera stranke u Donjoj Orahovici i Malešićima.²⁴

I u narednim danima glavna preokupacija Inicijativnog gradskog odbora bila je omasovljavanje stranke i formiranje mjesnih ogranka na terenu. Ubrzo je formiran Inicijativni odbor u Rašljevi, dok je u Miričini i dalje rastao broj članova i simpatizera Stranke (prema podacima sa terena, sredinom juna je u tom naselju bilo preko 300 potpisanih pristupnica). U petak (20. jula) grupe aktivista prisustvovala su stranačkim skupovima u Gornjim i Donjim Doborovcima, gdje su konstituisali mjesne ogranke Stranke. U nedjelju (22. jula) na sličnom skupu u Malešićima formiran je Inicijativni mjesni odbor SDA. Pored intenzivnog angažovanja na području općine, Inicijativni gradski odbor Gračanica, uključivao se i pružao konkretnu pomoć pri osnivanju SDA u nekim susjednim općinama.²⁵

24 Grupa članova Inicijativnog odbora, koju je predvodio predsjednik Odbora, 15. jula (nedjelja), svojim prisustvom dala je podršku Osnivačkoj skupštini gradskog odbora SDA Gradačac i istog dana Osnivačkoj skupštini SDA Srebrenik, kojoj je prisustvovalo 3-4 000 ljudi.

25 Tako su date neke plakate ogranku u Lukavcu i emitovane obavjesti o aktivnostima tog ogranka preko Radio Gračanice. I Osnivačkoj skupštini SDA Lukavac, 22. jula, prisustvovala je grupa članova Inicijativnog odbora iz Gračanice. Dosta propagandnih

Održavanjem sjednice Inicijativnog gradskog odbora, 9. jula 1990. godine, na kojoj su podijeljeni zadaci oko pripreme glavnog referata, počele su konkretne pripreme za održavanje Osnivačke skupštine SDA Gračanica. Predsjednik Inicijativnog odbora Ahmet Šelo preuzeo je obavezu da radi na pripremi političkog, Jakub Muftić i Ejub Hodžić ekonomskog, a Rusmir Djeđović istorijsko-kulturnog dijela referata. Odlučeno je da se naruči 200 plakata za najavu Osnivačke skupštine. Neposredno prije 5. sjednice Inicijativnog odbora, koja je održana 16. jula, grupa za izradu referata obavila je raspravu o pripremljenim materijalima, a na samoj sjednici utvrđene su osnovne konture referata. Rad na uobličavanju tog dokumenta intenziviran je poslije 20. jula. Da bi se poslovi oko referata ubrzali, radnoj grupi se priključuju Velid Harčin (za politički dio) i Kemal Helić (nešto o ekološkim problemima). Prvu verziju referata, predsjednik Šelo prezentirao je na sjednici Odbora, održanoj 23. jula.

***

Iako je SDA u Gračanici bila tek u procesu osnivanja, Inicijativni odbor kao njeno jezgro nisu zaobišle neke krupnije političko-ideološke nedoumice. Između ostalog, na nekoliko njegovih sjednica među članovima se vodila politička diskusija oko mjesta i uloge vjerskih službenika-imama u radu Stranke i njenih rukovodstava. Ubrzo se oko tog pitanja izdvajaju dvije oprečne grupe razmišljanja. Prva grupa oko predsjednika Šele nije bila za to da se imami biraju u rukovodstva stranke na općinskom nivou, ali su dopuštali njihovo angažovanje (govorili su "za njih ima mjesta") u drugim oblicima rada stranke. Suprotno stanovište zastupala je grupa aktivista, u kojoj se isticao Ahmed Spahić. Polazeći od programske odrednice

materijala i plakata o Osnivačkoj skupštini u Gračanici, distribuirano je u Doboju, gdje je bilo evidentno slabo angažovanje aktivista na izvršenju zadataka oko osnivanja ogranka i propagiranja ciljeva Stranke.

da je SDA stranka “muslimanskog kulturnog kruga”, oni su smatrali da je prisustvo takvog profila ljudi u Stranci čak i poželjno.²⁶ Na kraju je ipak usvojena koncepcija A. Šele o mjestu i ulozi imama u budućem rukovodstvu ogranka Stranke u Gračanici. Nešto kasnije, ovo pitanje rješavano je u znatno drugačijim kontekstima.

Osim organizacionih pitanja (omasovljenje Stranke i formiranje ogranaka na terenu), pažnju Inicijativnog odbora najviše su zaokupljali kadrovski problemi i pitanje sastava budućeg rukovodstva Stranke. Još na trećoj sjednici Inicijativnog odbora počeli su razgovori o sastavu Izvršnog odbora i imenu budućeg predsjednika, kojeg je trebalo birati na Osnivačkoj skupštini stranke. Te su diskusije nastavljene na petoj sjednici, održanoj 16. jula. Došlo je na red i pitanje izbora predstavnika Stranke sa terena koji će prisustvovati Osnivačkoj skupštini Stranke.

Sutradan, 17. jula, predsjednik Inicijativnog odbora Ahmet Šelo, končano izlazi sa prvim prijedlogom sastava Izvršnog odbora općinskog ogranka SDA Gračanica. Umjesto jedanaest, kako stoji u statutu stranke, on je predložio šest kandidata, ostavljajući mogućnosti da se kasnije predloženi sastav prema potrebi proširuje. U prijedlogu njegove šestorke bili su: Ahmet Šelo, Hazim Vikalo, Fadil Buljubašić, Ejub Hodžić, Ahmed Spahić i Velid Harčin. Ovaj prijedlog bit će predmet rasprave sve do održavanja Osnivačke skupštine Stranke.

***

Pošto su obavljene sve potrebne pripreme, na sjednici Inicijativnog odbora, održanoj 19. jula, donesena je odluka da se Osnivačka skupština SDA održi u srijedu, 25. jula u velikoj sali Doma kulture u Gračanici, sa početkom u 18 h. U međuvremenu, odštampano je 300 plakata kojima

je najavljeno održavanje te skupštine.²⁷ Sutradan, nakon donošenja odluke, (petak, 20. jula) Gračanica je osvanula “oblijepljena” tim plakatama. Istog dana započela je i distribucija majica sa natpisom SDA. Članovi Inicijativnog odbora u narednih nekoliko dana imali su pune ruke posla oko održavanja tog historijskog skupa. Ništa se nije smjelo prepustiti slučaju. U subotu prijepodne, radna grupa u sastavu: Ahmet Šelo, Velid Harčin i Fadil Buljubašić, razrađivala je posljednje detalje oko Skupštine, sljedećeg dana razmatrana je posljednja verzija referata, utvrđivao se protokol sjednice, usmjeravala se distribucija plakata i pozivnica itd.

U ponedjeljak, 23. jula održana Inicijativni odbor je utvrdio definitivne prijedloge najvažnijih dokumenata Osnivačke skupštine: tekst Odluke o osnivanju gradskog odbora SDA Gračanica, kao i prijedlog teksta zaključaka skupštine, Protokol sjednice Osnivačke skupštine i osnovne konture glavnog referata.²⁸ I posljednja deseta sjednica Inicijativnog odbora, održana u utorak, 24. jula, bila je u cijelosti posvećena posljednjim priprema za održavanje Osnivačke skupštine.²⁹

27 Isti dan (četvrtak), Rahman Spahić je distribuirao veći broj plakata po nekim selima. Odlučeno je da se štampa 450 pozivnica za skupštinu, od kojih će se u Gračanici podijeliti 200, po selima 180 i pedesetak gostima.

28 Zapravo ponedjeljak, 23. jula, bio je obilježen intenzivnim priprema za održavanje skupštine. Tokom cijelog dana su dogovarani i rješavani detalji oko uređenja prostorija za održavanje jednog, kako se i očekivalo, masovno posjećenog skupa (velika sala Doma kulture, holovi, ozvučenje, dekoracija, itd.).

29 Sjednica je održana 24. jula u 20 h u prostorijama Bosanske kahvane u Čaršiji. Sjednicu je vodio predsjednik A. Šelo, koji je pročitao definitivni tekst uvodnog referata. Razgovarano je o brojnim detaljima u vezi sa Osnivačkom skupštinom, gostima, tadašnjim istaknutim čelnicima stranke iz Sarajeva i Zagreba, o organizaciji njihovog prevoza i dočeka itd. Razmatrani su i problemi oko distribucije pozivnica i plakata. Doraden je protokol skupštine. Izvršene su i neophodne tehničke pripreme oko ozvučenja, interne televizije u holovima, redarstva, itd.

26 O tome se vodila žučna rasprava na tri uzastopna sastanka Odbora, koji su održani 17., 19. i 22. jula.

Tokom čitavog dana, u srijedu, 25 jula, članovi Inicijativnog odbora i dugi aktivisti Stranke imali su pune ruke posla. Svi su bili okupirani željom da sve prođe u najboljem redu, sve aktivnosti bile su usmjerene na što uspješnije održavanje Osnivačke skupštine, najavljene toga dana za 18 sati.³⁰ Ugledni gosti sa strane počeli su dolaziti sredinom dana, najprije Salim Šabić iz Zagreba, a kasnije i drugi – iz Sarajeva i ostalih mjesta: Alija Izetbegović, Adil Zulfikarpašić, Muhamed Huković, Mirsad Ćeman, Šemso Tanković, Ilijas Zenkić (biznismen iz Čikaga), Muhamed Filipović i drugi.

Osnivačka skupština gradskog odbora SDA Gračanica (na nivou općine) je počela u 18 sati, tačno u zakazano vrijeme i trajala do 22 sata i 30 minuta. Prema službenim procjenama Skupštini je prisustvovalo oko 1.500 posjetilaca.³¹

Skupštinu je vodilo Radno predsjedništvo u sljedećem sastavu: Velid Harčin, Ahmet Šelo, Hazim Vikalo, Vehid Delić, Husein Serhatlić i Fikret ef. Pašanović. Skupština se odvijala po sljedećem dnevnom redu: (1) Uvodni referat, (2) Upoznavanje sa programskom deklaracijom i Statutom stranke, (3) Pozdravna riječ čelnika stranke, (nakon pauze), (4) Diskusija, (5) usvajanje Uvodnog referata, (6) Usvajanje Programske deklaracije i Statuta, (7) Donošenje odluke o formiranju Gradskog odbora SDA Gračanica, (8) Izbor ruko-

30 Tehničke pripreme su počele ujutro u 10 h. Urađena je interna televizija sa 3 televizijska aparata (2 u holovima i jedan u Maloj sali) i urađeno ozvučenje u holovima kao i ispred zgrade Doma kulture. Novih 60 plakata je distribuirano po Gračanici. Organizovani su redari, potpisivanje pristupnica, prikupljanje dobrovoljnih priloga, distribucija majica sa natpisom SDA itd.

31 Velika sala Doma kulture u Gračanici je bila puna (oko 500 ljudi) već u 17 h i 30 min. a tokom skupa u njoj je bilo i do 1 000 posjetilaca, dok je oko 500 ljudi pratilo skupštinu preko interne televizije i ozvučenja u holovima, maloj sali i ispred zgrade. Prvi dio skupa je trajao do 20 h i 30 min. a posle polusatne pauze je nastavljen drugi dio.

vodstva Gradskog odbora i (9) usvajanje zaključaka Skupštine.³²

Uvodni referat pročitao je Ahmet Šelo, predsjednik Inicijativnog odbora, a programsku deklaraciju SDA novinarka "Preporoda" Fahira Fejzić (što je bilo uobičajeno na tadašnjim osnivačkim skupštinama širom Bosne i Hercegovine). Od čelnika stranke se prvi skupštini obratio njen predsjednik i osnivač Alija Izetbegović. Između ostalog, on je prenio pozdrave članstva Stranke iz Sarajeva i održao govor koji je burno pozdravljen od prisutnih. Zatim su govorili brojni čelnici Stranke iz Sarajeva, Zagreba i gradova u okolini Gračanice: Adil Zulfikarpašić, potpredsjednik stranke Salim Šabić, potpredsjednik stranke, iz Zagreba, akademik Muhamed Filipović, Mirsad Ćeman, sekretar stranke, prof. dr. Muhamed Huković, prof. dr. Ismet Kasumagić, Ilijas Zenkić, biznismen iz Čikaga, prof. dr. Šemso Tanković, predsjednik SDA Zagreba, Muhamed Čengić, Senad Hodžić, predsjednik stranke u Tešnju, Tarik Arapčić, predsjednik stranke u Lukavcu, Salih Mulahuseinović, Gračanlija, jedan od osnivača Stranke u Zagrebu, Ibrahim Jukan, estradni umjetnik i član stranke iz Gračanice, Ahmet Aličić, član Inicijativnog odbora Stranke za Doboj i Omer Zrnanović, jedan od značajnijih aktivista SDA regije Tuzla.³³

U nastavku sjednice usvojeni su sljedeći dokumenti: Uvodni referat, Programska deklaracija, Statut i Odluka o formiranju Gradskog odbora SDA Gračanica (na nivou općine). Zatim je izabrano rukovodstvo Gradskog odbora (Izvršnog odbora) SDA Gračanica u sastavu: Ahmet

32 Zapisnik sa Osnivačke skupštine Gradskog odbora SDA Gračanica, broj 1/90, od 25. 07. 1990. g., zapisnik vodio Husein Serhatlić. Knjiga zapisnika sa Skupština SDA Gračanica 1990-2000. godine.

33 Svi navedeni govori se nalaze na audio-video zapisu (VHS kasete, od 25. 07. 1990. godine, kod Huseina Serhatlića i DVD zapisu od 2005. godine, kod autora ovog rada).

Detalj sa sastanka SDA u Prijekom Brdu, u jesen 1990. Slijeva nadesno: Rahman Spahić, Husein Serhatlić, Ejub Hodžić i Hazim Vikalo

Šelo, predsjednik, Hazim Vikalo, potpredsjednik i Velid Harčin, sekretar. Potom su usvojeni zaključci, koje je pročitao novinar Fadil Buljubašić. Na kraju se prisutnima obratio i zahvalio na povjerenju novoizabrani predsjednik Stranke Ahmet Šelo, čime je Osnivačka skupština završena.³⁴

***

Nakon Osnivačke skupštine Gradskog odbora SDA Gračanica, novoformirani Izvršni odbor na nivou općine intenzivira politički rad na terenu s ciljem organizacionog učvršćivanja i omasovljavanja Stranke. Prvi sastanak održan 27. jula na terasi Osman Kapetanove medrese (Starog doma

kulture), bio je, ustvari, kratka analiza protekle skupštine i kraći radni dogovor. Na sljedećem sastanku, 31. jula u prostorijama Bosanske kahvane izvršena je detaljna analiza Osnivačke skupštine, a govoreno je i o daljnjem omasovljenju, zatim organizovanju ogranaka i problemu obezbjeđivanja prostora za rad stranke. Na ovim sastancima, pored novoizabranih članova Izvršnog odbora (na skupštini izabrano samo najuže rukovodstvo), zbog kontinuiteta i brojnih aktivnosti na terenu, prisustvuju i drugi aktivisti koji su bili uz Stranku od prvog dana (6. avgusta sastanku prisustvuje čak dvadesetak aktivista). Vremenom se tako Izvršni odbor proširio na petnaestak članova. Formirane su grupe za rad na

34 Isti zapisnik, broj 1/90., od 25. 07. 1990. godine.

određenim pravcima: daljnje omasovljenje (vođa Tarik Rešidbegović), prikupljanje finansijskih sredstava, grupa za aktivnosti iz kulture, istorije i ekologije (Rusmir Djedović).

Sa približavanjem prvih parlamentarnih izbora, u novembru 1990. godine, i procesom omasovljenja i učvršćenja unutrašnje organizacije Stranke, političke prilike se ubrzano usložnjavaju i u stranci i na nivou općine. U tim okolnostima nameću se novi izazovi koje je Stranka, iako bez dovoljno iskustva, morala na odgovarajući način savladivati i rješavati

Do Osnivačke skupštine, u 10 sela na području općine formirani su inicijativni odbori ogranaka Stranke, dok su u ostalim djelovali samo povjerenici. Zato su poslije Skupštine intenzivirane aktivnosti na uspostavljanju i učvršćivanju stranačke infrastrukture u svim dijelovima općine s dominantno muslimanskim (bošnjačkim) stanovništvom. Osnivačka skupština mjesnog ogranaka SDA prvo je konstituisana u Miričini (18. avgusta)³⁵ i Piskavici (19. avgusta), a zatim u ostalim seoskim ogranacima. Što se tiče same Gračanice, na četvrtom sastanku Izvršnog odbora stranke, održanom 6. avgusta, odlučeno je da se formiraju inicijativni odbori za osnivanje četiri ogranaka na području grada (sjever, jug, zapad, istok). Već 16. i 20. avgusta održani su inicijalni skupovi po mahalama, koje su organizovali i vodili Sead Rešidbegović i Rusmir Djedović.

Sredinom septembra dogodio se politički raskol u vrhu SDA, koji se nešto jače od drugih općinskih ogranaka SDA osjetio u Gračanici. Povodom toga održana su dva važna stranačka skupa u Tešnju: 20. septembra sastali su se predstavnici izvrš-

nih odbora općina regije sjeverne Bosne, a 22. i 23. septembra i vanredna skupština SDA. Na tim sastancima odbačeni su istupi Adila Zulfikarpašića i ostalih. Pošto je podržao ta istupanja, prvi predsjednik Izvršnog odbora gradskog ogranaka Gračanica, Ahmet Šelo, 24. septembra podnio je ostavku., Dva dana kasnije za novog predsjednika izabran je Sejdo Šabić.

Ovaj potres u Stranci, izgleda, nije imao većeg odraza na započete aktivnosti i funkcionisanje stranačkih ogranaka na terenu. Nakon uspostave ogranaka u svim naseljima, započeo je proces konstituisanja Glavnog odbora SDA općine Gračanica, kao najvažnijeg stranačkog organa. U njegov sastav je ušlo petnaestak članova Izvršnog odbora i predsjednici dvadesetak mjesnih ogranaka—ukupno oko 35 ljudi. To je odlučeno na sastanku člника stranke općine, održanom 26. septembra u Miričini. Prvi konstituirajući sastanak Glavnog odbora SDA Gračanica održan je 4. oktobra.

Tokom oktobra mjeseca unutar stranke zahuktavale su se predizborne aktivnosti, prikupljali su se potpisi i predlagali kandidati za izborne liste. Uskoro je sastavljena kandidatska lista za odbornike Skupštine opštine Gračanica, na kojoj je bilo 70 imena (nosilac liste bio je Sejdo Šabić).³⁶ Za

35 U rukovodstvo Mjesnog ogranaka SDA Miričina izabrani: H. Mujačić, predsjednik, I. Kovačević i Suad Imamović, podpredsjednici, Mirsad Štilić, sekretar, Mehemed Kovačević, Fahrudin Halilović, Edhem Kurtović, Hazim Selimović, Hidajet Kovačević i Senad Suljić—članovi (zapisnik br. 13/90, od 18. 08.)

36 Kandidaciona lista za odbornike Skupštine opštine Gračanica je usvojena na 3. sastanku Glavnog odbora SDA općine Gračanica, 15. oktobra 1990. godine. Nositelj liste bio je Sejdo Šabić, poduzetnik i predsjednik stranke, a zatim slijede sljedeća imena: Hazim Vikalo iz Gračanice, Reuf Mulabećirović iz Gračanice, Velid Harčin iz Gračanice, Enes Mešić iz Donje Orahovice, Senahid Kahrmanović iz Stjepan Polja, Vehid Delić iz Gračanice, Rusmir Djedović iz Gračanice, Nedžad Moralić iz Gračanice, Fahrudin Devedžić iz Lukavice, Irđin Kovačević iz Miričine, Ibrahim Šerbečić iz Gračanice, Halid Hadžihasanović iz Gračanice, Edhem Bešić iz Sokola, Jusuf Mehuljić iz Doborovaca, Abdurahman Džinić iz Donje Orahovice, Mustafa Tinjić iz Gračanice, Mustafa Sejdinović iz Džakula, Hadžib Duraković iz Malešića, Sulejman Mustajbašić iz Gračanice, Suad Imamović iz Miričine, Ibrahim Mujić iz Gornje Orahovice, Jasmin Ju-

poslanike u Republičkoj skupštini (Vijeće građana i Vijeće opština) predloženi su Ejub Hodžić, Tarik Rešidbegović, Edhem Bešić.

Predizborna aktivnost Stranke na nivou BiH zvanično je otvorena 15. septembra, velikim stranačkim skupom u Velikoj Kladaši.³⁷ Tokom oktobra i novembra, predizborni skupovi SDA organizovani su po svim općinama i mjesnim ograncima. Centralni skup za gračaničku općinu održan je 11. novembra u Gračanici, na kojem je prisustvovalo oko 5.000 ljudi, a završni u Sokolu, 16. novembra, dva dana pred izbore 18. novembra 1990. godine.³⁸

***

Zbog svog velikog značaja kako na lokalnom tako i širem planu, svi ovi događaji i procesi, zaslužuju posebno tematsko istraživanje i prezentovanje. Sve se to događalo u jako kratkom i zgnusnutom vremenskom in-

---

kan iz Pribave, Džemal Sulejmanović iz Babića, Suljo Dautović iz Škahovice, Fuad Karić iz Vranovića, Alija Oštraković iz Rašljeve, Izet Bajrić iz Donje Lohinje, Mustafa Spahić iz Piskavice, Safet Bešić iz Prijekog Brda, Hazim Salihbašić iz Gračanice, Fahrudin Širbegović iz Gračanice, Ahmed Spahić iz Gračanice, Mustafa Suljić iz Malešića, Edina Rešidbegović iz Gračanice, Bećir Brkićević iz Lukavice, Muhamed Hadžić iz Sokola, zatim, Mirsad Štilić iz Miričine, Osman Alihodžić iz Donje Orahovice, Ševal Džananović iz Doborovaca, Mirsad Ahmetović iz Stjepan Polja, Hamdija Dobrnić iz Gornje Orahovice, Kasim Osmić iz Gornje Orahovice, Izudin Brkićević iz Lukavice, Muhamed Dizdarević iz Sokola, itd. Na novembarskim izborima u sastav Skupštine opštine ušlo je čak 35 odbornika SDA, tj. polovina. Iz raznih razloga su vršene zamjene nekih od prvih 35. sa liste, te su odborničke mandate vremenom dobijali i drugi kandidati, po redoslijedu odnosno rangju na listi.

37 Tom impozantnom mitingu prisustvovalo je između 200.000 i 300.000 članova i simpatizera stranke. Ovaj skup je možda i najmasovniji politički skup, koji je ikada održan u cijeloj historiji političkog organizovanja Bosne i Hercegovine. Iz Gračanice je na taj skup organizovano otišlo devet autobusa sa članovima i simpatizerima stranke. U Sarajevu predizborni skup je bio 6. oktobra na stadionu Koševo pred više od 50 000 ljudi.

38 Održan je i drugi izbor, 28. novembra i 6. decembra 1990. godine.

tervalu i u vrlo složenim historijskim okolnostima³⁹ kao uvertira u kasnije krupne historijske događaje (konstituisanje prve višestranačke vlasti 1990/1991. godine, aktivnosti neprijatelja Bosne i Hercegovine za njeno razbijanje, organizovanje patriotskih snaga za njenu odbranu i naposljetku samo "čudo bosanskog otpora", u periodu 1992.-1995. godina). Zato ova problematika zaslužuje dalja istraživanja, stručnu i naučnu valorizaciju.⁴⁰

---

39 Sličan politički i organizacioni razvoj su prošli ogranci SDA i na nivoima drugih općina. Tako je osnivanje i razvoj ogranka općine Tuzla, krajem proljeća i početkom ljeta 1990. godine, prošao od ideje i formiranja Inicijativnog odbora, preko Osnivačke skupštine (5. avgusta u Mejdanu, pred 4.000 posjetilaca, dakle svega desetak dana poslije one u Gračanici) i izbora rukovodstva, zatim organizacionog ustrojavanja (kao posljedica političkog raskola u vrhu stranke u drugoj polovini septembra i ovdje je promijenjen predsjednik), do sprovođenja obimne predizborne kampanje za novembarske izbore. Regionalni predizborni skup održan je 11. novembra na Pingi pred 10.000 ljudi, dakle isti dan kada i centralni predizborni skup na općini Gračanica). Dževad Pašić, *navedeno djelo*, str. 126-128.

40 Povodom 15. godina osnivanja SDA općine Gračanica, 16. decembra 2005. godine je u hotelu "Tilija" u Gračanici održan skup za obilježavanje te godišnjice. Dva dana kasnije najtražniji bh politički dnevnik "Dnevni avaz" je iz pera šefa svog regionalnog dopisništva novinara Hasana Čalića donio vijest u kojoj se, između ostalog kaže: "Više od stotinu osnivača..... SDA Gračanica...obilježili jedno burno razdoblje u kome svako od njih na svoj način ima zasluge za stasavanje ove najjače političke stranke u BiH i za odbranu države u njeno najteže vrijeme". U članku se spominju neki od organizatora ovog jubileja iz redova osnivača stranke davne 1990. godine: Mustafa Tinjić, Vehid Delić, Fadi Buljubašić, prof. Ruzmir Djedović, Muhamed Hadžić i Edhem Bešić. (H. Č. U Gračanici obilježena godišnjica SDA–Na okupu osnivači i članovi, *Dnevni avaz*, br. 3667, od 18. 12. 2005., str. 21. Treba istaći da su u organizacionoj grupi bili i Smajo ef. Mustafić, Mustafa Spahić i Nedžo Husić. Na tom skupu, povodom obilježavanja petnaestogodišnjice osnivanja SDA u Gračanici, prikazan je i film pod nazivom "SDA na krilima demokratije" napravljen od originalnih snimaka osnivačkih skupština i predizbornih skupova iz 1990. godine. Ubrzo, 24. decembra je obilježeno 15. godina osnivanja i ogranka SDA u Miričini.